

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. พุทธวิธีการสอน
 - 1.1 วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า
 - 1.2 แนวการสอนพุทธวิธี
2. การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.1 ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
 - 2.2 การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
3. พุทธวิธีการสอนไตรสิกขา
 - 3.1 ความหมายของไตรสิกขา
 - 3.2 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
 - 3.3 การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา
4. ความพึงพอใจ
 - 4.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 4.2 องค์ประกอบของความพึงพอใจ
 - 4.3 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุทธวิธีการสอน

พุทธวิธีในการสอน วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกขุ ภิกษุณี อุบาสก การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ครั้งพระองค์ ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลายๆอย่างในการสอนบุคคลระดับต่างๆ ที่มีพื้นฐานความรู้สติปัญญาที่แตกต่างกันพระองค์ได้ประยุกต์คำสอนแต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสมเป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ที่สำคัญการสอนในลักษณะนี้ของพระองค์เป็นการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการ

ตีความโดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น แล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2516 ก : 215) ได้แบ่งการสอนแบบพุทธวิธีออกเป็นประเภทใหญ่ 3 ประเภท คือ

1. สอนโดยพูดให้ฟัง
2. สอนโดยทำให้ดู
3. สอนโดยรับประโยชน์ คือมีความสุขให้ดู (รับผลจากการปฏิบัติธรรม)

กรมวิชาการ (2551 : 179 - 180) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มี 4 วิธีดังต่อไปนี้

1. แบบสากัจฉา หรือสนทนา

วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาลเนน ชมมสากัจฉา เอตมมจฺจลฺมุตฺตมํ - การสนทนาธรรมตามกาลเป็นมงคลอันอุดม” ดังนี้

2. แบบบรรยาย

วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่ ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับ ตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่เป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างของพระพุทธเจ้า

3. แบบตอบปัญหา

ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้วโดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงคำสอนในลัทธิตน บ้างก็ถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่างคือ

3.1 เอ็กซพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมา ตามตัว พระอรธกถาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น ถามว่า “จักขุ เป็นอนิจจังหรือ” ฟังตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”

3.2 ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โศตะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงในแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงตอบรับว่า “เหมือน”

3.3 วิชชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช่ไหม? ฟังแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโศตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอใจของคนอื่นไหม? ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสวาจา 6 หรือปัญหาว่าพระพุทเจ้าทรงดิเตียนตบะทั้งหมดจริงหรือ ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิเตียนชนิดใดไม่ดิเตียน ดังนี้ เป็นต้น

3.4 ฐปนียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร่ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขา ยึดเยื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสียแล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “ชีวะอันใดสรีระก็อันนั้นหรือ?” อย่างนี้เป็นคำถาม ประเภทถึงความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจ ได้พิสูจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

นอกจากนี้ ท่านยังสอนให้คำนึงถึงเหตุแห่งการถามปัญหาด้วยในเรื่องนี้พระสารีบุตร อัครสาวก เคยแสดงเหตุแห่งการถามปัญหา ไว้ว่า

“บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมถามปัญหาแก่ผู้อื่น ด้วยเหตุ 5 อย่าง คือ

3.1 บางคน ย่อมถามปัญหาเพราะความโง่เขลา เพราะความไม่เข้าใจ

3.2 บางคน มีความปรารถนาเลวทราม เกิดความอยากได้จึงถามปัญหา

3.3 บางคน ย่อมถามปัญหา ด้วยต้องการอวดเด่นข่มเขา

3.4 บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยประสงค์จะรู้

3.5 บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยความดำริว่า เมื่อเราถามแล้ว เขาตอบได้ถูกต้องก็ เป็นกรณี แต่ถ้าเราถามแล้ว เขาตอบไม่ถูกต้อง เราจะได้ช่วยแก้ไขเขาโดยถูกต้อง”

4. แบบวางกฎข้อบังคับ

เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือ ประชาชนเล่าลือโพนทนาดิเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียก ประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัจจริงแล้ว ก็ทรง ดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และ

คุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในการสอนแบบนี้ ฟังสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุจฺจทาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่านอธิบายความหมายว่า ทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่า ถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

กรมวิชาการ (2551 : 168 - 169) ได้กล่าวว่า การสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน 4 อย่างดังนี้

1. สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา
2. สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
3. สมุตเตชนา เร้าใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก
4. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ อาจผูกเป็นคำสั้น ๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ กล่าวหาญ ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เจริญธรรม ฝึกคิด เบิกบาน

จากวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าดังกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า คือแบบสาธกัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ

แนวการสอนพุทธวิธี

การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์จะทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยก็จะทรงสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญามากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่งแต่ถึงจะมีวิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไร เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้วจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวแนวการสอนพุทธวิธีไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2551 : 173) ได้กล่าวว่าแนวการสอนพุทธวิธีไว้ 9 วิธี ดังนี้

1. การสอนแบบอุปมา อุปไมย

วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนและสมจริง ใช้วิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียน

จะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่าง สิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจน และตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการ สอนเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

2. วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา

วิธีการสอนแบบปจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม - ตอบ ระหว่างผู้สอน กับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ เพราะในการถาม - ตอบนี้ ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียน ช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

3. วิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา

การสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

3.1 อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

3.2 ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียน เป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกัน ถาม - ตอบ จนนักเรียน สรุปหลักธรรมได้

3.3 ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้ วิธีสอน แบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่จะหาความกระจ่าง ในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

4. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ขึ้นกำหนดปัญหา หรือขึ้นทุกข์ ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหา ที่ เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียน จะต้องคิดแก้ไขให้ได้

4.2 ขึ้นตั้งสมมติฐาน หรือขึ้นสมุทัย

4.2.1 ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าว ในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง

4.2.2 ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้อง กำจัด หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหาลำต้น

4.2.3 ครูช่วยนักเรียนคิดว่า ในการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะทำอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

4.3 ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรค

4.3.1 ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเอง ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 2 ข้อ 3

4.3.2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4.4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

4.4.1 จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์ และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อันบันทึกไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ 2. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

4.4.2 จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาก็จริง ต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

5. วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์

ระบบการเรียนการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีแนวคิดว่าการสืบสวน สอบสวน เป็นกระบวนการหาความจริงและวิธีการแก้ปัญหาคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

- 5.1 การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- 5.2 การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- 5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.4 การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- 5.5 การสรุปผล

6. วิธีสอนแบบไตรสิกขา

วิธีการสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วย ขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

6.1 **ขั้นศีล (ศีลศึกษา)** คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

6.2 **ขั้นสมาธิ (จิตตศึกษา)** คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียน รวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

6.3 **ขั้นปัญญา (ปัญญาศึกษา)** คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความ เข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจ และแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้อง ตามความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป วิธีสอนแบบไตรสิกขา มีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึก กำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ใน ระเบียบวินัยอันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยให้อำนาจความคิดคมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง

7. วิธีสอนแบบเบญจขั้น

การสอนแบบเบญจขั้น ใช้หลักการยึดมั่น ถือนั่นในขั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา ตัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอนคือ

7.1 **ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป)** โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้ แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

7.2 **ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา)** ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะ ทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้

7.3 **ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นตัญญา)** ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถาม เพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

7.4 **ขั้นตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร)** เป็นขั้นให้นักเรียนพิจารณาความผิด ความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ

7.5 **ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ)** เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำ ความดีหรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึง ตนเองเป็นที่ตั้ง

8. วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

8.1 ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียน และบทเรียน

8.1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

8.1.2 บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

8.1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

8.2 ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้

8.2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

8.2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

8.2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

8.2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ และยกตัวอย่างวิธีคิด 4 อย่าง คือ

- 1) คิดสืบค้นต้นเค้า
- 2) คิดสืบสาวตลอดสาย
- 3) คิดสืบค้นต้นปลาย
- 4) คิดโยงสายสัมพันธ์

8.2.5 ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือก และทางออก ของการแก้ปัญหา

8.2.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

8.2.7 กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

8.3 ขั้นสรุป

8.3.1 ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

8.3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

8.3.3 สรุปบทเรียน

8.3.4 วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแบบคายนนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน

ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

9. วิธีสอนตามหลักพุทธ

กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

9.1 การสร้างศรัทธา

9.1.1 การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

9.1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

9.1.3 การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

9.2 การฝึกทักษะภาษาตามหลักพุทธ

9.2.1 การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน

9.2.2 การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ

9.2.3 การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องจัดเจน

9.2.4 การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจ แจ่มแจ้ง มีวิธีคิด ดังนี้

1) คิดจำแนกแยกแยะ

2) คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์

3) คิดสรุปหลักการ

9.2.5 การฝึกสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจ แจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ 2.4 และ 2.5 ผสมกลมกลืนกันมาก ตั้งแต่ขั้น 2.4 เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ 2.5 เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

9.3 การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

9.3.1 การวัดและประเมินตนเอง

9.3.2 การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

9.3.3 การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน

9.3.4 การช่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

การสอนตามหลักพุทธ เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแยกคาย และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากแนวการสอนพุทธวิธีดังกล่าว สรุปได้ว่า แนวการสอนพุทธวิธี คือ การสอนแบบ อุปัชฌาย์ อุปมา อุปไมย วิธีสอนแบบปจฺฉาวิสังขนา วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบบอริยสัง 4 วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์ วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนโดยการสร้าง ศรัทธาและโยนิโสมนสิการ วิธีสอนตามหลักพุทธ

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังนี้

กรมวิชาการ (2546 : 2 - 3) ได้กล่าวถึงความสำคัญผลที่คนไทยส่วนใหญ่ต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนาเอาไว้ดังนี้

1. พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษาเพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนา
2. พระพุทธศาสนา เป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทยถึงแม้ผู้คนห่างเหินจากหลักธรรม แต่ระบบศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนาก็ยังสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย
3. ชาวพุทธควรมีสิทธิเรียนจริยศึกษาแบบพุทธ การปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แก่สังฆธรรมที่รองรับเป็นพื้นฐาน
4. สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจริยศึกษาที่มีเอกภาพ สังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน แม้จะมีความแตกต่างหลากหลายก็เป็นความแตกต่างในระดับของการพัฒนาทางจิตปัญญา ส่วนหลักความเชื่อและหลักคำสอนทั่วไปเป็นตัวแบบเดียวกัน
5. สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจากพุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพ
6. การเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อมาร่วมอยู่ และร่วมพัฒนาสังคมไทย ถ้าคนไทยไม่รู้จักพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันก็คงต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของการศึกษาชาติ
7. การศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นสำหรับมาพัฒนาสังคมไทย การศึกษาจะต้องกล้าเผชิญหน้าความจริง ถ้าพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในกระบวนการสืบทอดต่อเนื่องของสังคมไทยไม่ว่าโดยฐานะที่เป็นสถาบันสังคมอันกว้างใหญ่ก็ดี โดยเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยก็ดี โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยก็ดี โดยเป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยก็ดี โดยเป็นระบบจริยธรรมที่สังคมไทยได้ยอมรับนับถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันมาที่ดี การศึกษาจะต้องจัดดำเนินการให้คนไทยได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ที่เป็นองค์ความรู้และในแง่ที่เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิตและสังคม
8. การศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางสังคมไทย

9. ข่าวร้ายๆ ในวงการพุทธศาสนาของไทย เป็นเครื่องสะท้อนสภาพเสื่อมโทรมทั้งของสถาบันพุทธศาสนา และสังคมไทย

10. บูรณาการสำคัญ ขั้นตอนที่ขาดหายไป การบูรณาการด้วยการสอนจริยธรรมเข้าไปในทุกวิชานั้น เป็นเพียงแง่มุมด้านหนึ่งของบูรณาการ เป็นการบูรณาการในขอบเขตที่แคบเฉพาะส่วนหนึ่งเท่านั้น การบูรณาการสำคัญขั้นตอนใหญ่ที่ขาดหายไปคือ

10.1 การบูรณาการองค์จริยธรรมเข้าในระบบจริยธรรม หมายถึง การบูรณาการจริยธรรมเฉพาะอย่างเข้าในระดับจริยธรรมที่เป็นองค์รวม หรือการบูรณาการเนื้อหาจริยธรรมเข้าในชีวิตจริง

10.2 การบูรณาการตนเข้าในชุมชนหรือการบูรณาการบุคคลเข้าในสังคม ที่สำคัญมากคือการบูรณาการคนรุ่นใหม่เข้าในสังคมไทยและในปัจจุบันการที่มีปัญหานี้มากขึ้น แม้ว่าปัญหาจะไม่ออกมาในรูปที่รุนแรง

10.3 การบูรณาการสถาบันศาสนาเข้าในระบบจริยศึกษาของชุมชน

11. จากคดีแห่งศาสนศึกษาในอังกฤษสู่ความคิดหาทางสายกลางของการจัดจริยศึกษาในประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติการศึกษา ค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487) กำหนดให้เรียนวิชาศาสนาเป็นการศึกษาบังคับสำหรับนักเรียนทุกคน ให้สอนจริยธรรมที่เป็นกลางๆ แต่เนื้อหาที่ต้องเรียนเกี่ยวกับศาสนายังปรากฏ ในวิชาอื่นๆ ด้วย ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้

12. ทางสายกลาง ให้การเรียนเป็นกิจกรรมร่วมกันที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งสองฝ่ายร่วมมือประสานงาน มีบทบาทแสดงต่อกัน

13. เรื่องสำคัญของตนเองที่ควรจะต้องรู้ สิ่งดีที่ตนมีพิเศษ อีกด้านหนึ่งของการศึกษาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก คือการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นองค์ความรู้หรือเป็นเรื่องของวิชาการ และการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

14. หลักการที่ควรตรวจสอบและปฏิบัติที่ควรทบทวน เป็นที่ยอมรับกันว่าโลกซีกตะวันออกนี้มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมจิตใจดีกว่าโลกซีกตะวันตก สังคมไทยควรตื่นตัวปลุกจิตสำนึกในความเป็นผู้นำและผู้ให้ขึ้นมา อย่างน้อยควรจะรักษาความเป็นผู้นำด้านจริยศึกษาและการพัฒนาจิตใจไว้ให้ได้

จากความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังกล่าวสรุปได้ว่า ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา คือ พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษา เป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทย ชาวพุทธควรมีสติทริเรียนจริยศึกษา การจริยศึกษาที่มีเอกภาพสังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่ง

แห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ ทางสายกลางถ้าคนไทยไม่รู้จัก พุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบัน

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีผู้ให้การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

นัคตา ธรรมวงศ์ผล (2542 : 111) ได้กล่าว ถึงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาสาระว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แต่สำคัญอยู่ที่ผู้เรียนคิดอย่างไร เชื่ออย่างไร และปฏิบัติอย่างไร ความสำคัญอยู่ที่การพัฒนาความคิด หากคิดดี คิดถูกต้อง จะทำ ให้นำ ไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

พชร มิกกลาง (2540 : 24) ได้กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้คือ

1. หลักการสอน

1.1 สาระสำคัญของการเรียนการสอนจะต้องให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและสอนให้เหมาะสม

1.2 การสอนต้องมีเหตุผล สนับสนุนให้เห็นประโยชน์ และโทษของการไม่ปฏิบัติ

1.3 การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำ เป็น โดยครูเป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรม

2. วิธีสอน

การสอนจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้าครุควรระบุว่าให้เรียนทำ อะไรบ้าง กำหนดเกณฑ์ที่จะตัดสินไว้ และใช้วิธีประเมินผลอย่างถูกต้อง การเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จะต้องระบุเงื่อนไขพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่ต้องการและเกณฑ์การตัดสิน ครูต้องพิจารณาเนื้อหาก่อนแล้ว จึงเลือกวิธีสอนให้เหมาะสม หรือจะประยุกต์หลาย ๆ วิธีในเนื้อหา 1 เรื่องก็ได้ ตามความเหมาะสมของผู้เรียน

ปราณีต จันทรขันธ์ (2542 : 7 – 8) ได้กล่าวว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ต้องใช้วิธีการหลากหลายรูปแบบประกอบกัน เช่น การตั้งปัญหาการศึกษาค้นคว้ารายงาน การอภิปราย การโต้วาที การสัมภาษณ์ การสังเกต การเล่าประสบการณ์ การเขียนแสดงความคิด การแสดงละคร บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง การเรียนจากข่าวเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่นนิทาน เพลง เกม ประกอบการบรรยาย และการอธิบาย

อีกทั้ง เสนอแนวทางเกี่ยวกับวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดผลดี ดังนี้

1. ควรเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้วิธีบรรยายในทุกเรื่อง บางครั้งควรใช้วิธีการอธิบายเหตุผล ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุมาน และการอุปมาอุปไมย
2. ควรมีนิทาน ขำ หรือเรื่องตัวอย่างประกอบ เพื่อให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนได้อย่างชัดเจน
3. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจ และอยากทำ ตามที่ครูสอน หากจะมีแบบอย่างอื่น ๆ ให้เด็กยึดถือ แบบอย่างนั้นต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ
4. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ให้มีประสบการณ์ในการคิด และแก้ปัญหา
5. ใช้สื่อการเรียนการสอน
6. เน้นการสอนและฝึกฝนอบรมเป็นรายบุคคล ต้องดูความแตกต่างของนักเรียนในเรื่องความพร้อม และสติปัญญา

ประณีต จันทรขันธ์ (2542 : 6 – 7) ได้กล่าวถึงการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า ควรพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการและจุดประสงค์ในการสอน

เนื่องจากพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของมรดกของชาติ เป็นแหล่งอารยธรรมของมนุษย์และเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตและสังคม หลักสูตรพระพุทธศาสนาจึงมีหลักการ ดังนี้

1.1 นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับเรียนพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข

1.2 การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาจะต้องให้ครบทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ สาระความรู้ (ปริยัติ) การฝึกอบรมกาย วาจา ใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติของตนเอง (ปฏิเวธ)

1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียนความเหมาะสมของเวลาเรียน การลำดับความยากง่าย การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและป้องกันการเข้าใจผิดต่อหลักของพระพุทธศาสนา

1.4 การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งบูรณาการทั้ง 4 ด้านคือ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สนองความต้องการและปัญหาของบุคคลและสังคม มีระบบการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

2. วิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา

วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ผู้เรียนคิดว่า เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ เขาวชนส่วนใหญ่ จึงไม่ชอบและเบื่อหน่าย การจะสอนให้ได้ผลดี ผู้เรียนสนใจเรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งในด้านความพึงพอใจของนักเรียนทางการเรียน และควมมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2548 : 48) ได้กล่าวว่า ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่ การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชา และ จรรยา (วิชชาจรณสมฺปนฺโน) วิชา คือความรู้ดี จรรยา คือความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ดังพุทธพจน์ที่ว่า ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ อุกฺขตาโร ตถาคตา การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ

ความศรัทธาเป็นรุ่งอรุณแห่งการศึกษา เมื่อจิตอ่อนโยน มีศรัทธาร่วมที่จะพัฒนาไปตามลำดับ 7 ขั้น ดังนี้

1. มีศรัทธาเข้าไปหาครู
2. ศึกษาคำสอนของท่าน
3. จดจำเรื่องที่ศึกษา
4. พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น
5. เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ
7. เกิดฉันทะ คือ ความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้
8. อุตสาหะ คือ รับไปปฏิบัติ

ลำดับขั้นทั้ง 7 นี้ เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต อาจลดขั้นลงเหลือสามขั้นใหญ่ ดังนี้

ขั้นแรก รับฟังและจดจำข้อมูลที่ได้จากผู้อื่น (ลำดับที่ 1 - 3)

ขั้นที่สอง คือการที่เราปฏิบัติหรือต่อข้อมูลนั้น (ลำดับที่ 4 - 5) นั่นคือพิจารณาอย่างถี่ถ้วน การที่เราคิด คือ เราเป็นฝ่ายกระทำต่อข้อมูลนั้น โดยจับพลิกคว่ำพลิกหงายมีปฏิกิริยา (Reaction) คือ กระทำต่อข้อมูลที่ได้รับ

ขั้นที่สาม คือเกิดเจตคติต่อเรื่องนั้นว่าดีหรือเลว ถ้าเห็นว่าดีก็มีฉันทะคือพอใจที่จะทำตาม และอุตสาหะพยายามจนเกิดทักษะ (ลำดับที่ 6 - 7)

จากจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังกล่าวสรุปได้ว่า จากจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา คือต้องใช่วิธีการหลากหลายรูปแบบประกอบกัน สาระ ความรู้ (ปริยัติ) การฝึกอบรมกาย วาจาใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติของตนเอง (ปฏิเวธ)

พุทธวิธีการสอนไตรสิกขา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนไตรสิกขาซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ความหมายของไตรสิกขา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนไตรสิกขาซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไตรสิกขา ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 152) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกหัด กาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตที่ดีโดยใช้ปัญญาและด้วยวิธีทางเดินสายกลาง อันสุจริตชอบธรรม อำนวยประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม ซึ่งสรุปกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนา มนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ดังภาพประกอบ 2

อริศีลสิกขา		
ศีล การฝึกหัดอบรม ควบคุมกาย และ วาจา	สมาธิ การฝึกหัด อบรมให้มี ความคิดแน่วแน่ ปลอดโปร่ง ตั้งใจ	ปัญญา การฝึกหัด อบรมให้เกิด ความรู้สูงสุด
พุดดี ทำดี ดำรงชีวิตที่ดี	ความเพียร การระลึกรู้ จิตตั้งมั่นแน่วแน่	ความเห็นที่ตรงความจริง ความดำรินึกคิดในทางที่ชอบ
บรรลุประโยชน์ปัจจุบัน	บรรลุประโยชน์อนาคต	บรรลุประโยชน์สูงสุดคือ ความสงบ อิศรภาพ หรือความหลุดพ้น

พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) (2538 : 914 - 916) อธิบายสิกขา อริศีลสิกขา อริจิตสิกขา อริปัญญาสิกขา ซึ่งมักเรียกกันง่ายๆ สะดวกๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งได้อธิบายว่า

1. อริศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพะ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีพะ เข้ามา ว่าโดยสาระก็คือการดำรงตนด้วยดีในในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ ช่วยรักษาส่งเสริมสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะ

ในทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือปฏิบัติได้ด้วยดี

2. อธิจิตศึกษา คือการฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่ เอาจิตมารรค ข้อสัมมาวาจา มะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเข้ามาว่า โดยสาระก็คือ การฝึกจิตใจ เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

3. อธิปัญญาศึกษา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน โดยสมบูรณ์ ได้แก่รวมเอาองค์มารรค ข้อสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สองอย่างแรก เข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ รู้แจ้งชัดตรงสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิดความเข้าใจ ที่ถูกบิดเบือน อำพราง หรือพรางมัว เพราะอิทธิพลของกิเลส มี อวิชาและตัณหาเป็นผู้ครอบงำจิตใจอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ ต้องอาศัยการฝึกจิตใจให้ผ่องแผ้วเป็นพื้นฐาน แต่ในเวลาเดียวกัน เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามความเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็กับช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสอย่างแน่นอนยิ่งขึ้น และส่งผลออกไปในการดำเนินชีวิต ทำให้วางใจ วางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง และใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์ ไม่เอนเอียง ไม่มีกิเลสแอบแฝงนั้น คิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

อมร โสภณวิเศษฐวังศ์ และคนอื่นๆ (2539 : 7) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการ คือ อธิศีลศึกษา อธิจิตศึกษา และอธิปัญญาศึกษา หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

1. ศีล คือข้อสำหรับอบรมความประพฤติทาง กาย วาจา เพื่อให้สามารถดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติ หน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคมในทางเกื้อกูลประโยชน์

2. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม หรือสมาธิอย่างสูง ทำให้จิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิดีสงบ บริสุทธิ์ ผ่องใส เหมาะสมกับการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

3. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่างๆและทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ธรรมะแต่ละข้อในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ต่างก็มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ศีล เป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ และสมาธิ เป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิด ปัญญา

ที่รู้แจ้งเห็นจริงแล้ว ก็จะช่วยให้จิตสงบมั่นคงบริสุทธิ์ เป็นสมาธิที่แน่วแน่ยิ่งขึ้นส่งผลต่อความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์

สมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จพระญาณสังวร) (2541 : 48 - 49) ได้ให้ความหมายเรื่อง ไตรสิกขาว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา หรือ ศีลาสิกขา ศีลาจิต ศีลาปัญญา ซึ่งนับว่าเป็นประถมศึกษา มัชฌมศึกษา อุดมศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยลำดับ ธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้ปฏิบัติทุกประการรวมลงในหลักไตรสิกขานี้ ศีลสิกขาเกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง จิตสิกขาเกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง ปัญญาสิกขาเกี่ยวกับความรู้ความเห็นทุกประการ คนเราทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องมีความประพฤติของตน ต้องมีจิตใจของตน ต้องมีความรู้ ความเห็นของตน จึงมีหน้าที่หรือมีความสมควรจะพึงศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องตนแท้ ๆ และต้องศึกษาอยู่เรื่อยไปจึงจะมีความเฉลียวฉลาดต่อตนเองอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นก็จะโง่เขลาต่อตนเอง ฉะนั้นไตรสิกขาของพระพุทธเจ้า จึงจำเป็นแก่ชีวิตร่างกาย หยุดหายใจเมื่อใดก็ตายเมื่อนั้น หยุดศึกษาเมื่อใดก็ตายจากความดีและความรู้เมื่อนั้น คนตายย่อมไม่มีความรู้สักตัว คนที่ไม่รู้จักตนเองจึงเหมือนคนตาย ไตรสิกขาของพระองค์จึงเป็นหลักที่บริสุทธิ์บริบูรณ์และรวบรัดเข้าใจง่าย มีเหตุผล ปฏิบัติ ให้สำเร็จผลได้จริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541: 17) กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียดและจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เมื่อแรกเริ่ม การฝึกอาศัยความเห็นชอบหรือความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เรียกว่าสัมมาทิฐิเป็นเชื้อ หรือเป็นเค้าให้เพียงเล็กน้อยพอให้รู้ว่าตนจะไปไหน ทางไหนจะตั้งต้นที่ไหนเท่านั้น การเข้าใจปัญหาและการมองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง คือจุดเริ่มต้นที่ถูกต้อง และคือความหมายพื้นฐานของสัมมาทิฐิ ส่วนในระหว่างการฝึก การฝึกส่วนที่หยาบภายนอกในขั้นศีล ช่วยเป็นฐานให้แก่การฝึกส่วนละเอียดภายใน ทำให้พร้อมและสะดวกที่จะฝึกในขั้นจิตและปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญา ผลก็ส่งกลับมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลที่เป็นไปโดยปกติธรรมดาของตนเอง ไม่ต้องฝืนใจ หรือตั้งใจควบคุมรักษา คิดแก้ปัญหาและทำกิจต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ เมื่อฝึกตลอดระบบสิกขาแล้ว ระบบการดำเนินชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันทั้งหมดภายนอกและภายใน

พุทธทาสภิกขุ (2542 : 56 - 57) ได้อธิบายเรื่องไตรสิกขาว่าเป็นขั้นของการปฏิบัติศาสนา มีนัยเพิ่มเติมจากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ศีลเป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้น ๆ ทางกาย วาจา ของตนที่เกี่ยวกับสังคมและส่วนรวม หรือเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ สมานธิ เป็นการบังคับจิตใจของตนเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มาก

ที่สุดตามที่ตนต้องการ ส่วนปัญหาหมายถึงการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความเข้าใจให้เห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงโดยสมบูรณ์

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 35) ได้อธิบายเรื่องไตรสิกขาว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้น ต้องเป็นการฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่มิได้ปิดกั้นการรับคำแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่อง เริ่มจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขามีลักษณะเป็นบูรณาการและปัจเจกการที่ว่าบูรณาการนั้นเพราะทุกองค์ประกอบอันมีศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งครอบคลุมมรรคมีองค์แปดมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่เจริญ ยากที่จะแยกออกมาโดดเดี่ยว และไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้ที่ว่าไตรสิกขาเป็นปัจเจกการนั้น เพราะมี ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นปัจจัยต่อเนื่องอิงอาศัยกันโดยตลอด จะเริ่มที่ปัญญา หรือสมาธิ หรือศีล ก็ได้

จากความหมายของไตรสิกขาดังกล่าวสรุปได้ว่า ไตรสิกขา คือ ศีล ประพฤติดีงาม เว้นจากประพฤติเสียหลายต่าง ๆ สมาธิ ตั้งใจมั่นคง ปัญญา รอบรู้ดีในเหตุผล บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ หรือมิใช่ประโยชน์และในวิธีนำตนให้พ้นจากทุกข์ภัยพิบัติ บรรลุถึงความสวัสดิ

กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนไตรสิกขาซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542ข : 733 - 735) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548 : 215) ได้กล่าวว่า วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคซึ่งมีองค์แปด หรือมัชฌิมาปฏิปทา ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายถึง การรู้การเห็นอริยสัจ 4 อย่างถูกต้อง โดยมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

1.1 ความเข้าใจชัดว่า อะไรคือทุกข์ อะไรคือสาเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือความดับทุกข์ และอะไรคือข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์

1.2 ความเข้าใจชัดว่า อะไรคืออกุศลกรรม อะไรคืออกุศลกรรม

1.3 ความเข้าใจหลักปฏิจสมุบาท คือกระบวนการเกิดขึ้นและการดับแห่งทุกข์ โดยเป็นปัจจัยอาศัยกันสัมมาทิฐินับเป็นจุดเริ่มต้นหรือตัวกำหนดที่สำคัญที่นำไปปฏิบัติให้ดำเนินไปถูกทางและก้าวหน้าในการปฏิบัติ

2. สัมผัสกับปะ ความคำริชอบหรือความคิดชอบมีลักษณะเด่นๆ ดังนี้
 - 2.1 ความคิดที่โปร่ง ไม่หมกมุ่นพัวพันอยู่ในสิ่งที่สนองความอยาก อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่เรียกว่า กามคุณ รวมความคิดเสียดลปราศจากการครุ่นคิดหาผลประโยชน์ใส่ตัว (เนกขัมมวิตก)
 - 2.2 ความคิดที่ไม่พยาบาทมุ่งร้ายใคร เต็มไปด้วยเมตตาและกรุณา(อพยาบาทวิตก)
 - 2.3 ความคิดไม่เบียดเบียนใคร ไม่คิดทำร้ายหรือทำลายใคร (อวิหิงสาวิตก)
3. สัมมาวาจา การเจรจาชอบมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้
 - 3.1 การเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาท)
 - 3.2 การเว้นจากการพูดส่อเสียดหรือการพูดยุ่งให้เขาแตกกัน (ปิสุณวาจา)
 - 3.3 การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย (ผรุสวาจา)
 - 3.4 การเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อหรือพูดสิ่งไร้สาระ (สัมผัปปลาปะ)
4. สัมมากัมมันตะ การทำงานชอบ มีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้
 - 4.1 การเว้นจากการทำลายชีวิตคนอื่นและสัตว์อื่น (ปาณาติบาต)
 - 4.2 การเว้นจากการขโมยของของคนอื่น (อทินนาทาน)
 - 4.3 การเว้นจากการประพฤติดีกในกาม (กามเมสุ มิจฉาจาร)
5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริต เว้นมิจฉาชีพต่าง ๆ เป็นต้นว่า การโกงหรือหลอกลวง การประจบประแจง การใช้เครื่องหมายนิมิตการบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ และเว้นอาชีพอีก 5 ประการดังต่อไปนี้
 - 5.1 สัตตวนิชชา ค้าขายอาวุธ
 - 5.2 สัตตวนิชชา ค้าขายมนุษย์
 - 5.3 มังสวานิชชา ค้าขายเนื้อสัตว์ (อรรถกถา แก้วว่า เลี้ยงสัตว์ไว้ขาย)
 - 5.4 มัชชวานิชชา ค้าขายน้ำเมา
 - 5.5 วิสวานิชชา ค้าขายยาพิษ
6. สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ หมายถึง เพียรพยายามทางจิตอย่างยิ่งใหญ่ (สัมมัปปธาน) 4 ประการ ดังต่อไปนี้
 - 6.1 เพียรระวังมิให้ความชั่วเกิดขึ้น (สังวรปธาน)
 - 6.2 เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป (ปหานปธาน)
 - 6.3 เพียรสร้างความดีที่ยังไม่เกิดขึ้น (ถวานาปธาน)
 - 6.4 เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม (อนุรักษนาปธาน)

7. สัมมาสติ การตั้งสติชอบ หมายถึง สติปัฏฐาน 4 การตั้งสติพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 4 ประการ ดังต่อไปนี้

7.1 พิจารณาความเป็นไปของร่างกาย มีหลายวิธี เช่น กำหนดลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เป็นต้น (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน)

7.2 พิจารณาความเป็นไปของเวทนาว่ามีความเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน)

7.3 พิจารณาความเป็นไปของจิตว่า เสื่อมหรือเพราะกิเลสชนิดใด หรือฟุ้งไปเพราะปราศจากกิเลสเหล่านั้น (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน)

7.4 พิจารณาธรรมต่าง ๆ ทั้งฝ่ายดี ฝ่ายชั่ว และฝ่ายกลางว่าธรรมชนิดใดผ่านเข้ามาในจิต (ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน)

8. สัมมาสมาธิ การตั้งจิตมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตให้เป็นสมาธิผ่านระดับต่ำระดับกลาง ถึงระดับสูง จนบรรลุฌาน

สมาธิ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ จากระดับต่ำไปหาระดับสูงดังต่อไปนี้

8.1 สมาธิชั่วขณะซึ่งเกิดแก่สามัญบุคคลทั่วไปในเวลาปฏิบัติภารกิจประจำวัน เรียกว่า ฌณิกสมาธิ

8.2 สมาธิที่จวนจะแน่วแน่ สมาธิที่ตั้งจิตมั่นกว่าระดับแรก เรียกว่า อุปจารสมาธิ

8.3 สมาธิที่แนบแน่นสนิท เป็นสมาธิระดับฌานชั้นต่าง ๆ อันเป็นระดับสูงสุด เรียกว่า อัปปนาสมาธิจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปความสัมพันธ์ของไตรสิกขากับอริยอัฏฐังคิกมรรคจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปความสัมพันธ์ของไตรสิกขากับอริยอัฏฐังคิกมรรคดังภาพประกอบ 3

ไตรสิกขา		
อริศีลสิกขา (ศีล)	อริจิตตสิกขา	อริปัญญาสิกขา
- สัมมาวาจา (การเจรจาชอบ) - สัมมากัมมันตะ (การทำงานชอบ) - สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ)	- สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) - สัมมาสติ (การตั้งสติชอบ) - สัมมาสมาธิ (การตั้งจิตมั่นชอบ)	- สัมมาทิฏฐิ (การเห็นชอบ) - สัมมาสังกัปปะ (การดำริชอบ)

เพ็ญรุ่ง ปานใหม่ (2544 : 21 - 22) ได้กล่าวว่ากระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญตามที่ได้อธิบายไว้ดังนี้คือ

ศีล เป็นเรื่องการฝึกพฤติกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย เด็กควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของศีล 5 เน้นการไม่เบียดเบียน โดยไม่ทำร้ายชีวิต ร่างกาย ไม่ลักขโมย ไม่แย่งของรักของหวงของผู้ใด ไม่ใช่วาจาประทุษร้าย สร้างความสดีสัมปะชัญญะ โดยเห็นโทษของการดื่มสุรา เสพของมีนเมาของเสพติด นอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมแล้ว ยังต้องพัฒนามนุษย์ในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้น

การพัฒนามนุษย์ในระดับศีล จะต้องตั้งเป้าหมายที่จะสร้างพฤติกรรมที่ดีงามให้สะสมขึ้นในตัวมนุษย์เมื่อเกิดการสะสมและปฏิบัติติดต่อกันไปก็จะส่งผลไปที่จิตใจให้เกิดความชื่นชมและยึดถือเวลาจะประพฤติอย่างนั้น ความชื่นชมยึดถือในจิตใจจะส่งเสริมให้มีเจตนาที่มุ่งประพฤติดี สมภาณี เป็นเรื่องการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจ การอบรมมนุษย์เป็นไปในเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย

1. คุณภาพจิต คือ ประกอบไปด้วยคุณธรรม เป็นความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพบนอบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความกตัญญู กตเวที เป็นต้น

2. สมรรถภาพจิต คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีความกระตือรือร้น มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

3. สุขภาพจิต คือการมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน มีความสดชื่นผ่อนคลาย มีความพอใจอิ่มเอมใจ และสงบสุข เป็นต้น

ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง โดยนัยนี้ มนุษย์ควรได้รับการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควร ในเรื่องความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจการรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัยใคร่ครวญ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่าง ๆ มีเหตุมีผลรู้จักคิดการต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวง นั่นคือรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต

ในการฝึกอบรมในมนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้สามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของมนุษย์ และฝึกหัดให้รู้จักการตรวจสอบด้วยตนเองจะช่วยให้การปฏิบัติศีล สมภาณี ปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น นั่นคือ พิจารณาการกระทำของตนในส่วนของ “ศีล” ว่า ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือไม่ หรือว่าการกระทำนั้นเป็นเพื่อความสนับสนุน เกื้อกูลช่วยเหลือ และสร้างสรรค์ ในขณะที่เกิดการกระทำนั้น “จิตใจ” ของตนเป็นอย่างไร คือเป็นการกระทำด้วยจิตที่เห็นแก่ตัว คิดร้ายต่อผู้อื่น หรือริษยา อาฆาต โลก โกรธ หลงหรือเปล่า หรือทำด้วยความรักความเมตตา

ความปรารถนาดีต่อกัน ทำด้วยความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความศรัทธาความมีสติ ในขณะที่ทำมีสุขภาพจิตเป็นอย่างไร เช่น กระวนกระวาย เศร้าหมอง หรือมีจิตที่ร่าเริงแจ่มใสหรือ สุขสงบ และใช้ “ ปัญญา ” ในการพิจารณาการกระทำของตนนั้นทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่กำลังทำอยู่ มีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมาย ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มองเห็นถึงผลดีผลเสียและวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วหรือไม่

จากกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ดังกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา คือ วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีลสมาธิ ปัญญา ซึ่งผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคซึ่งมีองค์แปดสัมมาวาจา (การเจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การทำงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (การตั้งสติชอบ) สัมมาสมาธิ (การตั้งจิตมั่นชอบ) สัมมาทิฐิ (การเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (การดำริชอบ)

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนไตรสิกขาซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าว การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวความหมาย การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2542 : 15 - 16) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยยาการที่มีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะทุกองค์ประกอบ ด้วย ศีลสมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมีองค์แปดนั้นมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่ต้องเจริญองงามยากที่จะแยกออกมาโคดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้

ศุวิทย์ มูลคำ และ ורתัย มูลคำ (2545 : 130) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ที่นำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามจริงจัง

จากความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา คือ จะช่วยให้นักเรียนเป็นคนมีปัญญาซึ่งเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ

การที่จะมีสมาธิแน่วแน่งกายจะต้องอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัยอันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้จิตใจก็สงบ ช่วยให้กำลังความคิดคมกล้า เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2545 : 131 - 133) ได้อธิบายถึง การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทาง กาย วาจา ใจ เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัตินี้ เน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

สรุปได้ว่า ศีลสิกขา คือ การปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ทางกาย วาจา โดยการควบคุมตนเอง การฝึกในขั้นศีล หรือศีลสิกขา นี้ผู้สอนอาจฝึกให้ผู้เรียนรักษาศีล โดยควบคุม กาย วาจา ของตนให้อยู่ในระเบียบ วินัย และศีลธรรม

2. ขั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นตอน ในการควบคุมสติให้ระลึกรู้อยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่าจิตสิกขา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดีงาม โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้ว โดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย

3. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้ แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้น เหมาะสมหรือไม่อะไรผิดอะไรถูกจนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล ในขั้นตอนนี้ จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญาสิกขา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะ ที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง ไม่ใช่การคาดคำนวณเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรม และพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาประยุกต์ เป็นการสอนที่ครูเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้นจนกำหนดควบคุมความประพฤติทางกาย

วาทะ และเกิดปัญญาในตนได้ โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำในทางที่ถูกที่ควรทำให้นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง ซึ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2545 : 134) ได้สรุปไว้ดังภาพประกอบ 4

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 4 การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. 2545 : 134.

ความพึงพอใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่างๆที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ ซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ความหมายของความพึงพอใจ

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายของความพึงพอใจมีผู้ให้ความหมายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ดังนี้

มอร์ส (Morse. 1955: 27) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถผ่อนคลายความเครียด ของผู้ที่ทำงานให้ลดน้อยลง ถ้าเกิดความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พอใจในการทำงาน และความเครียดนี้ มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์เมื่อมนุษย์มีความต้องการมาก จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องหาวิธีตอบสนอง ความเครียดก็จะลดน้อยลงหรือหมดไป ความพึงพอใจก็จะมากขึ้น

วอลเลอร์สแตน (Wallerstein. 1971 : 256) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายและอธิบายว่า 8 ความพึงพอใจเป็นขบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน แต่สามารถคาดคะเนได้ว่า มีหรือไม่มีจากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้คนเกิดความพึงพอใจจะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุของความพึงพอใจนั้น

กู๊ด (Good. 1973 : 7) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ หรือ ระดับความพึงพอใจที่เป็นผลมาจากความสนใจและเจตคติของบุคคลที่มีต่องาน

แคมบริดจ์ (Cambridge University . 1995 : 1256) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกพอใจเมื่อได้รับในสิ่งที่ต้องการหรือเมื่อรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ

เพาเวลล์ (Powell. 1983 : 17 - 18) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สนุกสนาน ปราศจากความรู้สึกที่เป็นทุกข์ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า บุคคลจะได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆสิ่งที่ต้องการ แต่ความพึงพอใจนั้นจะหมายถึง ความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี และเกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของบุคคลและการได้รับการตอบสนองในสิ่งต่างๆเหล่านั้น

แอปเปิลไวท์ (Applewhite. 1965 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความหมายกว้างรวมไปถึงความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้วย การมีความสุขที่ทำงานร่วมกับคนอื่นที่เข้ากันได้มีทัศนคติที่ดีต่องานด้วย

บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ (2549 : 189) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นสภาพความรู้สึกที่มีความสุข สดชื่น เป็นภาวะทางอารมณ์เชิงบวกที่บุคคลแสดงออกเมื่อได้รับผลสำเร็จทั้งปริมาณ และคุณภาพ ตามจุดมุ่งหมาย ตามความต้องการ ความพึงพอใจจึงเป็นผลของความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง โดยมีการจูงใจ (Motivation) หรือสิ่งจูงใจ (Motivators) เป็นตัวเหตุ

จากการศึกษาความหมายของความพึงพอใจที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น อาจนำมากล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ ดีใจ พอใจ มีความรู้สึกดีและมีความสุขที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ และความพึงพอใจในการเรียนพระพุทธศาสนา ก็คือ ความรู้สึกชอบ ดีใจ พอใจ มีความรู้สึกที่ดีและมีความสุขที่ได้เรียนและปฏิบัติกิจกรรมการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา มีความต้องการและมุ่งมั่นที่จะเรียนจนบรรลุผลสำเร็จ

องค์ประกอบของความพึงพอใจ

จากการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบของความพึงพอใจมีผู้ให้ความหมาย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ดังนี้

บุญรัตน์ อินทรสมพันธ์ (2542 : 13) ได้กล่าว ถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อ ความพึงพอใจของบุคคลในการเรียนว่าประกอบด้วยองค์ปัจจัยต่างๆ 7 ประการ คือ

1. ความสมหวังในชีวิต ความสมหวังเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ปรารถนาให้ตนเอง ประสบผลสำเร็จในชีวิตการเรียนในแนวทางที่ตนเองพอใจ ก็จะทำให้เกิดการทุ่มเทความพยายาม กำลึงกาย กำนึงใจในการเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงแก่ตนเองทั้งในด้าน ความคิดความสามารถ ทักษะ และการเรียนรู้ที่ดีขึ้น
2. ความพอใจในการเรียน ถ้ามนุษย์เราได้เรียนในสิ่งที่เราพอใจ ก็จะมีความสุขและ ทำให้ประสบผลสำเร็จ ความพอใจในการเรียนนั้นเกิดผลของการเรียนเป็นที่พอใจ การได้รับรางวัล จากการเรียน การได้รับการเสริมแรงในทางบวกจากอาจารย์ผู้สอนหรือครูฝึก เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความพึงพอใจในการเรียน
3. การยอมรับนับถือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยกัน ถ้ามนุษย์หรือสมาชิกที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง โดดเดี่ยว เขาก็จะเกิดความวิตกกังวล เครียด ไม่สามารถเรียนหรือปฏิบัติงานให้บังเกิดผลดีได้ แต่ทางตรงข้ามถ้าสมาชิกนั้นเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับถือ และให้ความไว้วางใจ บุคคลผู้นั้นก็ย่อมมีความสุขใจ มีความพึงพอใจต่อการเรียนหรือการทำงานนั้นให้สำเร็จบรรลุผลที่ตั้งใจไว้ได้
4. ความก้าวหน้า เมื่อทุกคนเข้ามาเรียนในสถาบันสิ่งที่ทุกคนหวังคือความก้าวหน้า หมายถึง เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว โอกาสที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานและเงินเดือนที่สูงขึ้น

รวมทั้งมีโอกาสที่จะเพิ่มพูนความรู้ไปในทางที่สูงขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้ ย่อมเป็นกำลังใจให้มนุษย์เรา พร้อมทั้งจะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ในการเรียนหรือการปฏิบัติงานนั้นๆ ได้

5. ความสนใจ ความสนใจเป็นภาวะที่จิตใจของบุคคลจดจ่อ และปรารถนาที่จะรู้ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อนำไปบำบัดความต้องการให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ถ้าบุคคลนั้นมีความสนใจกับการเรียนก็จะทำให้มีความกระตือรือร้น ก่อให้เกิดแรงจูงใจอยากที่จะเรียน เมื่อมีแรงจูงใจก็จะเกิดมีการกระตุ้น ซึ่งย่อมจะทำให้การเรียนนั้นมีประสิทธิภาพกว่าการเรียนที่ไม่มีการกระตุ้นเดือน

6. ความเสมอภาค หมายถึง การเท่าเทียมกันในการเรียนของคนในสถาบัน ไม่มีการแบ่งแยกนักเรียนในระบบ นอกกระบวนหลักสูตรหรือการลำเอียงของอาจารย์ผู้สอน เพราะสิ่งเหล่านี้ จะทำลายขวัญในการเรียนของนักเรียน และจะทำลายความสามัคคีในสถาบันนั้น ๆ

7. สภาพของการเรียน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถรับความรู้ ประสบการณ์ได้เต็มที่ด้วยความเข้าใจ ไม่เบื่อหน่าย ทำให้เรียนได้ความรู้มาก และผู้เรียนพร้อมที่จะร่วมมือด้วยความสนใจ กระตือรือร้น และมีความพึงพอใจ กับการเรียน ความสนใจ

ทรงศักดิ์ พลคหาญ (2543 : 35) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ นั้น จะต้องพิจารณาถึงลักษณะการให้บริการขององค์กร ประกอบกับระดับความรู้สึกของผู้รับบริการในมิติต่างๆ ของแต่ละบุคคลและขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

1. การให้บริการอย่างเสมอภาค หมายถึง ความยุติธรรมที่ฐานคติที่ว่า ทุกคนเท่าเทียมกัน ดังนั้นประชาชนทุกคนควรจะได้รับบริการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน
2. การให้บริการที่ตรงเวลา หมายถึง การให้บริการสาธารณะจะต้องตรงเวลา ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานจะไม่มีประสิทธิภาพถ้าไม่ตรงเวลา
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ หมายถึง การให้บริการต้องมีลักษณะและมีจำนวน การให้บริการที่เพียงพอ และสถานที่ที่สร้างความยุติธรรมให้เกิดแก่ผู้รับบริการ
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การให้บริการอย่างสม่ำเสมอโดยยึดประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลัก เช่น ไม่ยึดความพอใจของหน่วยงานว่าจะเปิดและปิดเวลาใด หรือเมื่อใดก็ได้
5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า หมายถึง การให้บริการมีการปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพในการทำงานได้มากขึ้น โดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิมนอกจากนี้ ความพึงพอใจของประชาชนจะเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความถูกต้องของเอกสาร ผู้ให้บริการควรเขียนอย่างถูกต้องและลายมือสวยงาม
2. ระยะเวลาการรับบริการ บางกรณีอาจลดขั้นตอนให้ง่าย ใช้เวลาน้อย การจัดลำดับก่อนหลังอย่างยุติธรรมและให้บริการอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว

3. ความสะดวกจากระบบงานทะเบียน ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่า จะต้องนำหลักฐานใดมาบ้างและมีป้ายบอกงานชัดเจน
4. ความสะดวกของอาคารสถานที่ โดยจัดที่นั่งรอ ช่องทางเดินแสงสว่าง บริการน้ำดื่ม
5. บุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ การพูดจาไพเราะ อ่อนหวานและยิ้มแย้มแจ่มใส
6. วิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ต้องมีความกระตือรือร้นและให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการ

จากการศึกษาองค์ประกอบของความพึงพอใจที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น อาจนำมากล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของความพึงพอใจ คือ ความสมหวังในชีวิต ความพอใจในการเรียน การยอมรับนับถือ ความก้าวหน้า ความเสมอภาคและ สภาพของการเรียน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจไว้ ดังนี้

จอห์น ดี มิลเล็ท (John D.Millet. 1954 : 397 - 400) กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญของการบริการ คือ การสร้างความพึงพอใจ ในการให้บริการประชาชน โดยมีหลักหรือแนวทาง คือ

1. การให้บริการอย่างเสมอภาค หมายถึง ความยุติธรรมในการบริหารงานภาครัฐที่มีฐานะกันว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาชนทุกคนควรจะได้รับบริการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ในแง่มุมมองของกฎหมายไม่มีการแบ่งแยกกีดกันในการให้บริการ ประชาชนจะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่ใช้มาตรฐานการบริการเดียวกัน
2. การให้บริการที่ตรงเวลา หมายถึง ในการบริการจะต้องมองว่าการให้บริการสาธารณะจะต้องตรงเวลา ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐจะถือว่าไม่มีประสิทธิภาพเลย ถ้าไม่มีการ ตรงเวลาซึ่งจะสร้างความไม่พร้อมให้แก่ประชาชน
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ หมายถึง การให้บริการสาธารณะต้องมีลักษณะมีจำนวนการให้บริการและสถานที่ให้บริการอย่างเหมาะสม มีผลให้เห็นว่าความเสมอภาค หรือการตรงเวลา จะไม่มีความหมายเลย ถ้ามีจำนวนการให้บริการที่ไม่เพียงพอ และสถานที่ตั้งให้บริการสร้างความไม่ยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการ
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การให้บริการสาธารณะที่เป็นอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลัก ไม่ใช่ยึดความพอใจของหน่วยงานที่ให้บริการว่าจะให้ หรือ หยุดบริการเมื่อใดก็ได้

5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า หมายถึง การให้บริการสาธารณะที่มีการปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเพิ่มประสิทธิภาพ หรือความสามารถที่จะทำหน้าที่ได้มากขึ้นโดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิม

ฟิตเจอร์รัดด์ และ ดูแรนต์ (Fitzgerald and Durant. 1980 : 586) ได้กล่าว ความพึงพอใจของประชาชน ที่มีต่อการบริการสาธารณะ (Public Service Satisfaction) ว่าเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการให้บริการของหน่วยปกครองท้องถิ่น โดยมีพื้นฐานเกิดจากการรับรู้ (Perceptions) ถึงการส่งมอบการบริการที่แท้จริง และการประเมินผลนี้ก็จะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้ เกณฑ์ (Criteria) ที่แต่ละบุคคลตั้งไว้ รวมทั้ง การตัดสินใจ (Judgment) ของบุคคลนั้นด้วย โดยการประเมินผล สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านอัตวิสัย (Subjective) ซึ่งเกิดจากการได้รับรู้ถึงการส่งมอบการบริการ
2. ด้านวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งเกิดจากการได้รับปริมาณและคุณภาพของการบริการ

แชลลี (Maynard W.Shelly. 1975 : 215) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกทางลบและความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกทางบวกจะทำให้เกิดความสุขซึ่งแตกต่างจากรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ เป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และเป็นความสุขที่มีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่นๆ

อเดย์ และ แอนเดอร์เซน (Aday and Andersen. 1975 : 58-60) ได้ชี้ถึงพื้นฐาน 6 ประเภทที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้รับบริการกับการรักษาพยาบาลและความรู้สึกที่ผู้ป่วยจะได้รับจากการบริการเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยประเมินบริการทางการแพทย์ว่าได้มีการเข้าถึงประชาชน ความพึงพอใจ 6 ประเภท คือ

1. ความพึงพอใจต่อความสะดวกที่ได้รับบริการ (Convenience) ซึ่งแยกออกเป็น
 - 1.1 การใช้เวลารอคอยในสถานบริการ
 - 1.2 การได้รับการรักษาดูแลเมื่อมีความต้องการ
 - 1.3 ความสะดวกสบายที่ได้รับจากสถานบริการ

2. ความพึงพอใจต่อการประสานงานของการบริการ (Coordination) ซึ่งแยกออกเป็น
 - 2.1 ผู้ป่วยได้รับบริการทุกประเภทตามความต้องการของผู้ป่วย
 - 2.2 แพทย์ให้ความสนใจสุขภาพทั้งหมดของผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ
 - 2.3 แพทย์ได้มีการติดตามผลการรักษา

3. ความพึงพอใจต่ออหยาศัยความสนใจของผู้ให้บริการ (Courtesy) ได้แก่ การแสดงอหยาศัยท่าทางที่ดีเป็นกันเองของผู้ให้บริการ และแสดงความสนใจห่วงใยต่อผู้ป่วย

4. ความพึงพอใจต่อข้อมูลที่รับจากบริการ (Medical Information) แยกออกเป็นข้อมูล 2 ประเภท คือ

4.1 ข้อมูลสาเหตุการเจ็บป่วย

4.2 ข้อมูลการรักษาพยาบาล

5. ความพึงพอใจต่อคุณภาพของบริการ (Quality of Care) ได้แก่ คุณภาพของการดูแลทั้งหมดที่ผู้ป่วยได้รับในทัศนะของผู้ป่วยที่มีต่อการบริการของโรงพยาบาล

6. ความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายเมื่อใช้บริการ (Out-of Pocket Cost) ได้แก่ ค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ที่ผู้ป่วยจ่ายไปกับการรักษาความเจ็บป่วย

คอตเลอร์ (Kotler, 2000 : 36-38) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจของลูกค้าและผู้รับบริการว่าเป็นความรู้สึกพอใจหรือผิดหวังของคนต่อการปฏิบัติที่ได้รับและคาดหวัง และถ้าผลการทำงานที่ได้รับต่ำกว่าความคาดหวัง ลูกค้าจะไม่พอใจ แต่ถ้าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เหมาะสมกับความคาดหวังลูกค้าจะเกิดความพอใจ และความพึงพอใจจะอยู่ในระดับสูง ลูกค้าหรือผู้รับบริการจะมีความสุขอย่างมากต่อการให้บริการ ซึ่งจะส่งผลต่อความภักดีในตัวสินค้าและบริการนั้น จนกลายเป็นพฤติกรรมซ้ำๆ และบอกต่อในที่สุด

จินดา อัทธู (2545 : บทคัดย่อ) ได้สรุปการสร้างรูปแบบของคุณภาพบริการ (Service quality model) และมิติแห่งคุณภาพบริการ (Dimensions of service quality) โดยวัดจากการรับรู้ต่อการบริการของผู้รับบริการ ว่าเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่เพียงใด และได้มีการนำผลการวิจัยไปพัฒนาเป็นรูปแบบของการบริการตามความคาดหวังของผู้รับบริการ มีสิ่งชี้วัดคุณภาพของการบริการในมิติแห่งคุณภาพบริการ (Dimensions of service quality) โดยการประเมินจากผู้รับบริการ ประกอบด้วย 10 ด้าน ดังนี้

1. ความเป็นรูปธรรมของบริการ หมายถึง ลักษณะสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ อุปกรณ์เครื่องมือ อุปกรณ์และวัสดุในการติดต่อสื่อสาร

2. ความเชื่อมั่นวางใจได้ หมายถึง ความสามารถในการให้บริการตามที่สัญญาไว้ และมีความน่าเชื่อถือ

3. การตอบสนองต่อผู้รับบริการ หมายถึง ความยินดีที่จะช่วยเหลือผู้รับบริการ และความพร้อมที่จะให้บริการได้ในทันที

4. สมรรถนะของผู้ให้บริการ หมายถึง การมีความรู้ความสามารถ ทักษะในการให้บริการที่ให้ และสามารถแสดงออกมาให้ผู้รับบริการประจักษ์ได้

5. ความมีอัธยาศัยไมตรี หมายถึง ความสุภาพอ่อนโยน ให้เกียรติ มีน้ำใจ และเป็นมิตรต่อผู้รับบริการ

6. ความน่าเชื่อถือ หมายถึง ความน่าไว้วางใจ เชื่อถือได้ ซึ่งเกิดจากความซื่อสัตย์ และความจริงใจของผู้ให้บริการ

7. ความมั่นคงปลอดภัย หมายถึง ความรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ชื่อเสียง ปราศจากความรู้สึกเสี่ยงอันตรายและข้อสงสัยต่าง ๆ รวมทั้งการรักษาความลับของผู้รับบริการ

8. การเข้าถึงบริการ หมายถึง การที่ผู้รับบริการสามารถเข้ารับบริการได้ง่าย และการได้รับความสะดวกจากการมารับบริการ

9. การติดต่อสื่อสาร หมายถึง การให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้มารับบริการ ใช้การสื่อสารด้วยภาษาที่ผู้รับบริการเข้าใจและรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้รับบริการ

10. การเข้าใจและรู้จักผู้รับบริการ หมายถึง การทำความเข้าใจ และรู้จักผู้รับบริการ รวมทั้งรู้ความต้องการของผู้รับบริการ

จากการพัฒนาการศึกษาและการวิจัยมาโดยตลอดพบว่า คุณภาพบริการขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างความคาดหวังกับการรับรู้ของผู้รับบริการ เมื่อผู้รับบริการมารับบริการในแต่ละครั้งก็จะเปรียบเทียบบริการที่ตนได้รับจริงกับบริการที่คาดหวังไว้ และยังพบเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพการบริการซึ่งมี 10 ด้านดังกล่าวมาแล้วเมื่อนำเกณฑ์การประเมินคุณภาพการบริการทั้ง 10 ด้าน ไปศึกษาวิจัยกับธุรกิจบริการต่าง ๆ โดยสร้างและใช้เครื่องมือแบบประเมินคุณภาพการบริการที่เรียกว่า SERVQUAL (Service quality) แล้วนำไปวิเคราะห์ค่าทางสถิติ และหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างมิติทั้ง 10 ด้าน จนกระทั่งพบว่าเกณฑ์การประเมินคุณภาพสามารถสรุปรวมมิติสำคัญที่บ่งชี้ถึงคุณภาพบริการได้เพียง 5 ด้านหลัก ดังนี้

1. ความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibles) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ บุคลากร และการใช้สัญลักษณ์ หรือเอกสารที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารให้ผู้รับบริการได้สัมผัส และการบริการนั้นเป็นนามธรรมสามารถรับรู้ได้

2. ความเชื่อถือและไว้วางใจได้ (Reliability) หมายถึง ความสามารถในการให้บริการนั้นตรงกับสัญญาที่ให้ไว้กับผู้ให้บริการ บริการที่ให้ทุกครั้งมีความถูกต้อง เหมาะสม และมีความสม่ำเสมอในทุกครั้งของการให้บริการ ที่จะทำให้ผู้รับบริการรู้สึกว่าการบริการที่ได้รับนั้นมีความน่าเชื่อถือและสามารถไว้วางใจได้

3. การตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ (Responsiveness) หมายถึง ความพร้อมและความเต็มใจที่จะบริการ โดยสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างทันท่วงที ผู้รับบริการ

ได้รับความสะดวกจากการมารับบริการ รวมทั้งจะต้องกระจายการบริการอย่างทั่วถึงรวดเร็ว ไม่ต้องรอนาน

4. การให้ความมั่นใจแก่ผู้ใช้บริการ (Assurance) หมายถึง ผู้ให้บริการมีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการให้บริการ ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการด้วยความสุภาพ มีกิริยาท่าทางและมารยาทที่ดีในการให้บริการ สามารถที่จะทำให้ผู้รับบริการเกิดความไว้วางใจ และเกิดความมั่นใจว่าจะได้รับบริการที่ดีที่สุด

5. ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้ใช้บริการ (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการดูแล ความเอื้ออาทร เอาใจใส่ผู้รับบริการตามความต้องการที่แตกต่างกัน ของผู้รับบริการแต่ละคน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาร์เรลล์ (Harrell Thomas Willard. 1972 : 260) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ และปัจจัย เพศ แม้ว่างานวิจัยหลายชิ้นจะแสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานก็ตาม แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำด้วยว่าเป็นงานลักษณะใด รวมทั้งเกี่ยวข้องกับระดับความทะเยอทะยานและความต้องการทางการเงิน เพศหญิงมีความอดทนที่จะทำงานที่ต้องใช้ฝีมือและงานที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าเพศชาย

พรีโต (Prieto. 1997 : 255) ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจเกี่ยวกับการฝึก โดยทั่วไป ในชั้นเรียนการฝึกงาน ของผู้เข้ารับการอบรมคลินิกจิตวิทยาการแนะแนว และการให้คำปรึกษา” ในชั้นเรียนการฝึกงานทักษะระดับฝีมือ เป็นการศึกษาการฝึกโดยทั่วไป และความสัมพันธ์ของ ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมกับรูปแบบ (Style) ของผู้แนะแนว และคำปรึกษา กลุ่มตัวอย่างได้จากผู้แนะแนว และให้คำปรึกษาประจำกลุ่มของห้องเรียน การฝึกงาน 350 คน และผู้เข้ารับการอบรม 32 คน ผลการศึกษาสรุปว่า รูปแบบ (Style) ของผู้แนะแนวให้คำปรึกษา (ครูประจำกลุ่ม) ที่นัยสำคัญกับการใช้วิธีการแนะแนว และให้คำปรึกษากับกลุ่มผู้ฝึกงานและผู้เข้ารับการอบรม มีความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญกับวิธีการ แนะแนว และให้คำปรึกษาแบบมุ่งสัมพันธ์มากกว่าวิธีการมุ่งงาน

บราตซิงเกม (Blassingame. 1997 : 85) ได้วิจัยเรื่องระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวกับงานที่มีผลกับการทำงานอยู่ในสถาบันศึกษาทางพลศึกษา 4 ปี ในรัฐเทกซัส (Texas) มีความมุ่งหมายเพื่อทราบระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวกับงานที่มีผลต่อการคงอยู่ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาทางพลศึกษา จากการแจกแจงความถี่ พบว่า ระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด

เกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ การบริการต่อสังคม และการมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนระดับความพึงพอใจน้อยที่สุดเกี่ยวกับองค์ประกอบภายนอกที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ ค่าตอบแทน วิธีการปฏิบัติ นโยบายของสถาบัน ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพบว่า ความพึงพอใจเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานและองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน ไม่แตกต่างกัน ตามเพศ วุฒิการศึกษา และระยะเวลาในการปฏิบัติงานความสัมพันธ์เป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างความพึงพอใจ โดยทั่วไปกับการอยู่ทำงาน ความพึงพอใจองค์ประกอบตามในที่เกี่ยวข้องกับงานกับการคงอยู่ทำงาน ความพึงพอใจองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน กับการคงอยู่ทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างความพึงพอใจภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานกับความคงอยู่ทำงาน ความพึงพอใจ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานกับองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน

งานวิจัยในประเทศ

นัสดา ชรรวมศ์ผล (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนา ส 0412 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขา กับการสอนแบบบรรยาย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน โดยการสอนแบบ ไตรสิกขาสูงกว่าการสอนแบบบรรยาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราณีต จันทร์ขันตี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้กระบวนการเผชิญ สถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนาและทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน ชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้ กระบวนการเผชิญสถานการณ์กับการสอนแบบปกติ ไม่แตกต่างกัน

อารมณี ขอบศีลประกอบ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้วิธีการเรียน แบบร่วมมือที่ใช้เทคนิคสแตดในการเรียนการสอนเรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส 018 พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียน แบบร่วมมือที่ใช้เทคนิคสแตด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ ที่ใช้เทคนิคสแตดมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือที่ใช้ เทคนิคสแตดมีคะแนน เจตคติหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธาริณี วิทยาอนิวรรต (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง

มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสตอรีไลน์ ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนวิธีสตอรีไลน์ มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนระดับมาก โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสูง และระดับปานกลาง มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนระดับมาก และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำ มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนระดับปานกลาง

อาภรณ์ แสงรัศมี (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ผลจากการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับมาก

สุนีย์ ผจญศิลป์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขามีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขามีการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุภารัตน์ ท้าวบุญชู (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT จำนวน 80 คนกลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขา จำนวน 40 คน กลุ่มทดลองที่ 2 เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT จำนวน 40 คน พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขา กับนักเรียน

ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ไชศรี พานิกุล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา นักเรียนจำนวน 50 คนกลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขา จำนวน 25 คน กลุ่มทดลองที่ 2 เรียนโดยการสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และ นักเรียนที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บุญล้อม ศรีคร้าม (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ด้านบุคลิกลักษณะและด้านประสิทธิภาพการสอนพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
2. การเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ด้านบุคลิกลักษณะ และด้านประสิทธิภาพการสอนของครู จำแนกตามเพศของนักเรียนพบว่าไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าจำแนกตามช่วงเวลาในการเรียนระดับชั้นเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และโรงเรียน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นัตระชัย พงษ์ลิขิตพัฒน์ (2548 : บทคัดย่อ) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนสถาบันการbinพลเรือน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน สถาบันการbinพลเรือนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ส่วนการเปรียบเทียบในด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่เพศ อายุ ระดับการศึกษา และหลักสูตรการเรียนไม่มีความแตกต่างในกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ศโรจน์บอล เจริญใจ (2549 : บทคัดย่อ) การศึกษาความพึงพอใจของผู้อ่านที่มีต่อการออกแบบหนังสือพิมพ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งเพศหญิงและชายมีลักษณะทางกายภาพใกล้เคียงกัน ความพึงพอใจต่อลักษณะทางกายภาพของหนังสือพิมพ์ได้แก่ ขนาดของ

หนังสือพิมพ์ขนาด Broadsheet ชอบกระดาษปรีฟ ชอบการแบ่งส่วนอยู่ระหว่าง 2-3 ส่วน มีจำนวนหน้า 28 – 32 หน้านิยม การจัดหน้าหนังสือพิมพ์แบบผสม ชอบลักษณะการวางพาดหัวข่าวแบบตัวอักษรใหญ่กว่าข่าวอื่นๆ อยู่เหนือเนื้อหา ชอบให้มีรูปภาพบนหน้าหนึ่งเด่นๆ เพียง 2-3 ภาพ ฟังพอใจต่อการวางชื่อหัวหนังสือพิมพ์ไว้บนสุดของหน้าหนังสือพิมพ์ และวางสารบัญข่าวไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของหน้าหนังสือพิมพ์ ตัวอักษรที่ใช้พาดหัวข่าวชอบแบบตัวอักษรแบบมีหัวกลม ไม่ได้สนใจต่อการมีงานโฆษณาปรากฏบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างฟังพอใจต่อการที่มีรูปสี่เหลี่ยมมีสีตัดกับบนหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง ชอบให้มีหัวข้อข่าวเด่นและรองพร้อมเนื้อหาพอสมควรแล้วไปอ่านต่อด้านใน และสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างชอบมากที่สุดบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์คือพาดหัวข่าวและภาพข่าว ชอบลักษณะการจัดเนื้อในของหนังสือพิมพ์แบบผสม ในแต่ละหน้าหนังสือพิมพ์ควรมีประมาณ 6 คอลัมน์ เห็นว่าควรมีภาพประกอบสำหรับทุกๆ ข่าวหรือบทความอย่างละภาพชอบให้มีการวางตำแหน่งอยู่ด้านบนของข่าวหรือบทความ คิดว่าการออกแบบหัวคอลัมน์มีความจำเป็น ฟังพอใจต่อการใช้สีรองพื้นในการแบ่งคอลัมน์ และชอบให้แต่ละข่าวยกในหน้าเดียว ฟังพอใจขนาดของตัวอักษรตั้งแต่ 14 – 16 pt ชอบตัวอักษรสำหรับเนื้อหาแบบมีหัวกลม ชอบลักษณะการจัดวางงานโฆษณาแบบ Solus ชอบภาพประกอบแบบ กราฟฟิกมากกว่าภาพการ์ตูน และฟังพอใจต่อการใช้พื้นที่ขาวในการแบ่งคอลัมน์น้อยที่สุด

ภูมิพรรณ ทวีชาติ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและปรีชาเชิงอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องหลักกรรมในพุทธศาสนา ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค เอส ที เอ ดี (STAD) จำนวน 80 คน กลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยสอนแบบไตรสิกขา จำนวน 40 คน กลุ่มทดลองที่ 2 เรียนโดยการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค เอส ที เอ ดี จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนเรื่องหลักกรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค เอส ที เอ ดี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ นักเรียนที่เรียนเรื่องหลักกรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค เอส ที เอ ดี มีปรีชาอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

ชาญ เมืองโคตร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย เขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง 12-13 ปี เรียนในโรงเรียนบ้านกอกหลวง

2. นักเรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนในระดับมาก ดังนี้ คือ การจัดให้นักเรียนทุกคนมีบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัว การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสุขภาพอนามัย การจัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการนักเรียน การดูแลรักษาเมื่อนักเรียนเจ็บป่วยในโรงเรียน การมีเวชภัณฑ์ยาและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการบริการสุขภาพอนามัย การจัดน้ำใช้ที่สะอาดไว้บริการนักเรียน ความเพียงพอของน้ำดื่มตลอดปี การดูแลความสะอาดของบริเวณหอพัก ความเพียงพอของน้ำใช้ตลอดปี ความร่วมมือของชุมชนในโครงการอาหารกลางวัน การจัดครูรับผิดชอบในการบริการสุขภาพอนามัย การตรวจสอบสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดบริการอาหารกลางวัน คุณค่าของอาหารกลางวันในแง่โภชนาการ การบริการอาหารกลางวันให้กับนักเรียน อาหารเสริมที่จัดให้กับนักเรียน การดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การจัดบริการแนะแนวด้านการเรียน การสำรวจความต้องการของนักเรียนด้านอาชีพ การจัดครูแนะแนวที่มีความรู้ความสามารถในการให้คำปรึกษา การสำรวจความต้องการของนักเรียนด้านสังคม การสำรวจความต้องการของนักเรียนด้านอาชีพ การจัดบริการแนะแนวด้านสังคม การจัดห้องแนะแนวให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการให้คำปรึกษา การรายงานผลการดำเนินงานต่อเจ้าของทุนการศึกษา การประกาศเงื่อนไขและคุณสมบัติของผู้ขอรับทุนให้นักเรียนได้รับทราบอย่างทั่วถึง การจัดหาแหล่งเงินทุนการศึกษาให้กับนักเรียน การสำรวจความต้องการของนักเรียนในการรับทุนการศึกษา การตรวจสอบการใช้เงินให้ตรงตามวัตถุประสงค์ การเข้าร่วมกิจกรรมศาสนาที่นักเรียนนับถือ การฝึกฝนอบรมจริยมารยาทตามค่านิยมของไทย การส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนา การฝึกฝนในการเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา การส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน การส่งเสริมให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง การได้รับความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการปรับตัวให้เข้ากับสังคม การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับสุขภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาประเภทต่างๆ ตามความสนใจของนักเรียน การจัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสุขภาพสำหรับนักเรียน การเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน การส่งเสริมความสามารถด้านกีฬาเฉพาะบุคคลแก่นักเรียน การจัดกิจกรรมกีฬาที่ดำเนินการต่อเนื่องตลอดปี การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับทักษะการเล่นกีฬาของผู้เชี่ยวชาญกีฬาประเภทต่างๆ การเป็นนักกีฬาของโรงเรียน และการส่งเสริมสมรรถภาพทางกายแก่นักเรียน

3. นักเรียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การตรวจสอบสุขภาพนักเรียนควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยตรง ควรเพิ่มปริมาณอาหารกลางวันให้มากขึ้น ควรจัดรูปแบบการบริการแนะแนวที่หลากหลาย ควรให้นักเรียนทุกคนได้รับทุนการศึกษารวมทั้งนักเรียนที่ไม่เคยรับทุนการศึกษาโดย

การเพิ่มทุนการศึกษาให้มากขึ้น ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มากขึ้น ควรจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพในโรงเรียน ควรฝึกให้นักเรียนมีความสามารถด้านกีฬา และควรจัดการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนทุกปี

ปณิธิ์พันธุ์ พึ่งจิตร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับ มีความขยันหมั่นเพียรใช้เวลาว่างค้นคว้าเพิ่มเติม เข้าร่วมกิจกรรม สม่่าเสมอ สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างมี เหตุผล มีการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำโครงการเป็นบางครั้ง

2. นักเรียนมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมภายในภายนอกห้องเรียน ด้านการบริหารงานวิชาการและด้านการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง

3. เมื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนกับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นการศึกษา และสถานศึกษาแตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกัน นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจด้านการบริหารงานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมภายในภายนอกห้องเรียน และด้านการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน

4. เมื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จำแนกตามพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียรแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจในด้านการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนแตกต่างกัน

ธีระ สุภาวิมล (2551 : บทคัดย่อ) ความพึงพอใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทอง ที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ปีการศึกษา 2550 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความพึงพอใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทองที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ด้านจุดมุ่งหมายของพลศึกษา ด้านเนื้อหาสาระหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านประสิทธิภาพของครูผู้สอน

ด้านสถานที่ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21, 3.90, 3.89, 3.91, 3.64 และ 3.96

2. เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทองที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ด้านจุดมุ่งหมายของพลศึกษา ด้านเนื้อหาสาระหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านประสิทธิภาพครูผู้สอน ด้านสถานที่อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการวัดผลและการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน

สนฤดี ศรีสวัสดิ์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่องการเสริมสร้างทางทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ โดยเฉลี่ย 87.23/86.58 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/8

พระชัยกมล สิงห์คุณ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 14 ผลการศึกษาพบว่า

1. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการศึกษเล่าเรียนของนักเรียนด้านการมาเรียน การเข้าห้องเรียน ด้านกิจกรรมส่งเสริมวิชาการ ด้านการใช้ห้องสมุดในการค้นคว้า และด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความเห็นด้วยมากทุกด้าน

2. ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการ โรงเรียน ด้านปรัชญาและแนวนโยบาย ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารกิจการนักเรียน ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารอาคารสถานที่ และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษเล่าเรียนของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 14 แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการศึกษเล่าเรียน มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการ โรงเรียนในระดับต่ำถึงค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาความเป็นมา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี ตามกรอบการจัดการสารการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอนแบบไตรสิกขาเป็นวิธีการสอนที่ประกอบไปด้วย ขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือการควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียนร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน
2. ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือการฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ
3. ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจในปัญหา การหาสาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจ และแก้ไขปัญหานั้นได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

วิธีการสอนแบบไตรสิกขา มีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิการที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัยอัน ได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตก็สงบ ช่วยให้กำลังความคิดคมกล้าเกิดปัญญารู้แจ้ง